

1981/82:47

Onsdagen den 9 december em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes av andre vice talmannen.

20 § Offentlig upphandling

Föredrogs finansutskottets betänkande 1981/82:6 om offentlig upphandling.

Anf. 108 ANDRE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 109 ARNE GADD (s):

Herr talman! I finansutskottets betänkande nr 6 behandlas frågor om offentlig upphandling. Inte mindre än arton motioner tar upp den offentliga upphandlingen ur olika aspekter. Det är mycket naturligt att statens, landstingens och primärkommunernas upphandling blir uppmärksammas. Dels rör det sig om väldiga belopp, dels gäller det frågor som direkt eller indirekt rör såväl rättssäkerhet som näringspolitik – alltså centrala politiska frågor.

Staten, landstingen och primärkommunerna upphandlar från industrin varor och tjänster för nära 60 miljarder om året. Den offentliga upphandlingen är därmed mer betydelsefull för vår industri än vad utlandet är. De beräkningar som finns att tillgå tyder på att den offentliga upphandlingen överstiger landets export med 40 %.

Utifrån handelspolitiska ställningstaganden och grundläggande parlamentariska principer får enskilda myndigheter vid sin upphandling inte ta andra hänsyn än rent affärsmässiga. De politiska ställningstagandena ankommer det på regering och riksdag att göra. Hur gärna vi än vill att samhället skall föra en progressiv socialpolitik och en regionalpolitik som syftar till balans

mellan regionerna, så är det de folkvalda politikerna som avgör vad som menas med god socialpolitik och önskvärd regionalpolitik. Dessa avgöranden är inte tjänstemannafrågor. Om detta råder det en total enighet i finansutskottet – och sannolikt även i riksdagen.

Utifrån näringspolitiska – och speciellt då industripolitiska – utgångspunkter är det önskvärt att företagen tillåts arbeta under likartade villkor. Samhället måste vid sin upphandling se till att man samarbetar med företag som fullföljer sina åligganden gentemot stat och kommun. I en motion av Rolf Rämgård, centerpartiet, har den sympatiska tanken väckts, att samhället endast bör handla med företag som kan visa upp att de har skött sina inbetalningar av skatt och arbetsgivaravgifter.

Det finns alltså anledning att än en gång betona att det råder fullständig enighet i utskottet om dessa grundläggande principer. Vi socialdemokrater i finansutskottet har reserverat oss i två avseenden för att tillämpningen av upphandlingskungörelsen skall bli sådan att viktiga näringspolitiska och arbetsmarknadspolitiska syften kan uppnås.

Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationer som fogats till betänkandet, närmare bestämt reservationerna 1 och 3.

Reservation 1 gäller teknikupphandling och reservation 3 förändring av organisationen av den statliga städverksamheten.

Att använda sig av den offentliga upphandlingen som en pådrivande kraft till teknisk och industriell utveckling är i och för sig ingen ny idé. Vad skulle egentligen ASEA och L M Ericsson ha varit i dag utan en statlig satsning på kraftöverföringens och telekommunikationernas områden? Sannolikt så ligger merparten av förklaringen till att dessa två företag nått den internationella position som de i dag har just i att de under sina känsliga första uppbyggnadsskeden kunde lita på långsiktiga beställningar från staten.

I och för sig står inte heller vår upphandlingskungörelse i strid med en framåtsyftande närings- och industripolitik. I motion nr 1980/81:872 har Mats Hellström och några andra socialdemokrater sagt:

”För att underlätta en sådan samhällelig teknikupphandling behöver upphandlingsförordningen kompletteras med anvisningar om att upphandlingen skall främja samhällets näringspolitiska målsättningar, i överensstämmelse med våra internationella åtaganden på området och med hänsyn tagen till kravet på att skapa förutsättningar för att upphandlingen blir långsiktigt ekonomiskt gynnsam.”

Den socialdemokratiska reservationen till finansutskottets betänkande ansluter sig till detta synsätt. Med tanke på behovet av en vidareutveckling av vår industripolitik genom användande av den offentliga upphandlingen som medel för en framåtsyftande inriktning vore det värdefullt, om vissa riktlinjer kunde ges redan i upphandlingskungörelsen. De avgörande insatserna får sedan göras av regeringen och de statliga organ, exempelvis styrelsen för teknisk utveckling och statens industriverk, som har detta till sin uppgift. Man skall dock inte underskatta betydelsen av att redan i upphandlingskungörelsen ange riktlinjerna, så att en mer progressiv offentlig upphandling

kommer till stånd, som inte står i strid med internationella åtaganden eller med grundläggande parlamentariska förutsättningar för svensk offentlig verksamhet.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservation nr 1, som fogats till utskottets betänkande och i vilken hemställs att riksdagen med anledning av motion 1980/81:872 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Sedan, herr talman, några ord om en eventuell förändring av organisationen av den statliga städverksamheten, en fråga som aktualiserats i en motion av Johan Olsson, centerpartiet, och Sten Svensson, moderata samlingspartiet. Frågan gäller i klartext om statliga myndigheter skall få städa som de nu gör och efter de principer som nu tillämpas, eller om staten i större utsträckning skall använda sig av privata städfirmor.

Det kan tyckas att frågan om den statliga städverksamheten är en mycket liten fråga, men det är den faktiskt inte. Kostnaderna för städningen av statliga lokaler belöper sig till 750 milj. kr. om året, och inte mindre än 12 000 personer är engagerade i någon form av lokalvårdsarbete inom statsförvaltningen. Det är då naturligt att kommersiella krafter börjar ägna branschen sin uppmärksamhet.

Enligt socialdemokraterna i finansutskottet finns ingen anledning att än en gång pröva formerna för statens organisation när det gäller städningen av statens lokaler. Gällande bestämmelser och praxis går tillbaka på riksdagsbeslut så sent som 1972. Det är byggnadsstyrelsen som har ansvaret som centralt planeringsorgan. Det som skett efter 1972 visar entydigt att byggnadsstyrelsen lyckats väl att effektivt bedriva lokalvårdsverksamheten. Principen om "städning efter behov" har gjort det möjligt att efter hand sänka kostnaderna med uppemot 25 kr. per kvadratmeter och år från en nivå på ungefär 90 kr. per kvadratmeter och år.

Visserligen har ledande industrimän i Sverige gett sig in i debatten och hävdat att stora vinster kan göras, om städningen systematiskt lämnas ut på entreprenad. Men jag tror att det är en sak att svara för produktion och försäljning av dammsugare och en helt annan sak att sköta dem.

Städverksamheten har skötts bra, och det finns inga skäl att nu ändra existerande organisation och gällande praxis. I stället måste en rad andra fakta in i bilden utöver de rent företagsekonomiska. Jag tänker exempelvis på säkerhetsåtgärder för att myndigheterna skall kunna skydda sig och sina ofta grannliga uppgifter från otillbörlig insyn. Jag tänker också på arbetsmarknadsmässiga intressen. Utan tvivel är det just inom städbranschen som man återfinner nog så många företag som utnyttjat invandrare och fackligt oorganiserad arbetskraft. Jag citerar remissvaret från Svenska kommunalarbetsförbundet:

"Tyvärr kan man konstatera att just städområdet erbjuder konkurrensmöjligheter som, om de tillämpades i det privata näringslivet, skulle betraktas som illojal konkurrens. Med detta avses möjligheten att underbetala och överutnyttja anställd personal, ofta invandrare som har svårt att tillvarata sina intressen."

Det är därför, herr talman, för oss socialdemokrater en ren självklarhet att motsätta oss varje förändring som skulle gagna syften som Svenska kommunalarbetsförbundet varnar för men som skulle tillgodoses, om riksdagen följer finansutskottets hemställan och förslaget i motion 1133.

Jag yrkar alltså bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 3, som fogats till betänkandet, dvs. avslag på motion 1980/81:1133.

Anf. 110 BO SIEGBAHN (m):

Herr talman! Jag vill till en början säga några ord om Mats Hellströms motion rörande teknikupphandling, i anslutning till vad Arne Gadd just anfört. Vi är från moderat sida – och jag skulle tro även från övriga borgerliga partiers sida – i och för sig mycket positiva till tankarna i motionen. Ur ideologisk synpunkt utgör den ju ett erkännande av betydelsen av nytänkande inom näringslivet och nödvändigheten för den offentliga sektorn att utnyttja den skaparkraft som finns på detta område. Vad som åtminstone gjort oss på moderat sida något tveksamma är kravet på revision av upphandlingslagen, som Arne Gadd också berört. Det är redan nu många gånger svårt att få olika myndigheter att välja det ur ekonomisk synpunkt fördelaktigaste anbudet. Frestelsen att låta lokala eller nationella företag få företräde är ofta stor. En uppluckring enligt de av motionären och reservanterna föreslagna åtgärderna skulle troligen öka dessa risker.

Däremot är vi helt överens om att ökad propaganda och publicitet beträffande betydelsen av att finna nya systemlösningar – som på sikt dessutom blir ekonomiskt lönsamma – på alla sätt bör uppmuntras. STU har i sitt remissyttrande redan pekat på dessa möjligheter, och vi får hoppas att de efter hand utnyttjas mer intensivt av såväl statliga som kommunala organ.

Vi bör emellertid följa frågan, och om så visar sig nödvändigt finns det alltid möjligheter att ompröva vår inställning. Men f. n. ställer vi oss således tveksamma till att ändra på lagstiftningen. Vi försöker i stället att på andra vägar komma fram till en ökad tillämpning av de principer som Mats Hellström och andra motionärer förordat.

Härefter skall jag övergå till att tala om övriga delar av finansutskottets betänkande nr 6. Detta i sin helhet behandlar ett ganska stort antal motioner, som alla direkt eller indirekt har att göra med de offentliga organens upphandling. Från moderat sida har vi inställningen att det rent allmänt, och speciellt i nuvarande ekonomiska läge, är av central betydelse att kostnaderna i särskilt den offentliga sektorn hålls nere. Ju effektivare denna sektors verksamhet kan skötas, desto fler angelägna behov kan tillgodoses. Härom borde det råda enighet i denna kammare. Hur en sådan effektivisering skall uppnås kan man ha olika meningar om. Vi för vår del anser att i betydligt större utsträckning än f. n. den offentliga sektorns behov kan billigast och effektivast tillfredsställas genom konkurrens privata företag emellan. Det förutsätter att man i betydligt större utsträckning använder sig av ett offentligt anbudsförfarande. Detta utesluter givetvis inte att det i många

sammanhang härvid kan visa sig att det offentliga organet i en sådan konkurrens kan hävda sig.

Med den väldiga omfattning som den offentliga sektorn numera har och som även Arne Gadd berört skulle även några få procents kostnadsminskning spara flera miljarder kronor åt folkhushållet.

De områden det här gäller är dels de statliga, dels de kommunala utgifterna. De sistnämnda kan i det här sammanhanget i sin tur indelas i utgifter som görs med statsbidrag, resp. sådana som helt bekostas av kommunerna.

Vad den statliga sidan beträffar har motionerna mer specifikt endast upptagit statliga lokalers städning. Där har enligt tidigare riksdagsbeslut, och framför allt dettas tolkning av byggnadsstyrelsen, gällt att de statliga organen normalt bör använda sig av städning i egen regi. Vi hälsar med tillfredsställelse att utskottets majoritet nu enats om att den tidigare tolkningen varit olycklig och att det är angeläget att man alltid när så ske kan undersöker, om inte avtal med enskilda företag kan ge lägre städkostnader. Detta kan uppfattas som en mindre fråga, men – som Arne Gadd också nyss sade – de totala offentliga städkostnaderna rör sig om nära 1 miljard kronor årligen, så det är sannerligen inte småbelopp som här omsätts. Den ovilja mot en affärsmässig handläggning av dessa frågor som har tagit sig uttryck i den socialdemokratiska reservationen 3 är beklaglig och kan endast ses som en ideologisk markering av en önskan att göra den offentliga sektorn så stor som möjligt.

Visserligen anförde Arne Gadd nyss några synpunkter på att man i en del företag vid vissa tillfällen använder arbetskraft som inte är organiserad eller som inte har avtalsenliga löner. Men det är kanske ändå den obotfärdiges förhinder. Det är ju den allmänna principfrågan som är det första man skall ta ställning till. Sedan får man på olika vägar se till att i den mån det förekommer att arbetskraft används på ett otillfredsställande sätt skall det problemet lösas. En synpunkt som också har anförts är att det ibland krävs viss försiktighet med utifrån anställd arbetskraft, med hänsyn till olika statliga och kommunala organs hemliga handlingar. Jag tror att detta är ett mycket överdrivet problem. Det är samma problem även om man har folk anställda inom det egna företaget, och de stora städföretagen har också en mycket noggrann personkontroll när det gäller statliga organ av den här typen.

Vad gäller kommunal upphandling med statliga bidrag har representanter för de tre borgerliga partierna i motion 1523 med Eric Hägelmark som första namn föreslagit att i sådana sammanhang bör offentlig upphandling i princip äga rum. Från moderat sida har vi stött denna motion och i vår reservation begärt att regeringen skall utfärda generella direktiv i frågan. Jag beklagar att de två övriga borgerliga partierna och naturligtvis socialdemokraterna inte har anslutit sig till vår uppfattning.

Det är självfallet inte fråga om att inskränka kommunernas beslutande-rätt. Vilka projekt som kommunerna skall genomföra får de givetvis själva

besluta om. I den mån beslut emellertid fattas om att genomföra ett visst projekt där statliga bidrag lämnas, är det naturligt att staten skall ha ett ord med i laget i fråga om hur statsbidraget disponeras.

En sådan åtgärd är inte, som det har sagts från visst håll, ägnad att skapa en ökad byråkrati inom den kommunala förvaltningen, vilken man ju på andra områden har sökt avskaffa genom att minska öronmärkningen av statliga bidrag, utan det är en naturlig del i hela processen. Det är naturligtvis inte heller fråga om att försvara för små kommuner och glesbygdskommuner att i deras speciella situation använda sig av egen arbetskraft eller ett företag – kanske det enda som finns – inom kommunen. Det gäller i realiteten stora projekt, där man i största möjliga utsträckning bör använda sig av anbudsförfarande.

Med det sagda ber jag att få yrka bifall till reservation 2 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 111 ARNE GADD (s) replik:

Herr talman! Bo Siegbahns förklaring, att det var rent ideologiska avvägningar som den socialdemokratiska gruppen gjorde när den anslöt sig till Kommunalarbetareförbundets varning för att använda sig av städbolag som ofta konkurrerar med arbetskraft och som betalar löner under avtalen, var riktig. Men det var en intressant markering av en moderat riksdagsman, när Bo Siegbahn sade att man naturligtvis får se till att detta inte sker. I det fall den nuvarande majoriteten i riksdagen skulle vinna den här omröstningen, utgår jag från att denna organisationsinställning beaktas vid tillämpningen.

Anf. 112 ERIC ENLUND (fp):

Herr talman! Det redovisas enligt min mening inga större meningsskiljaktigheter mellan utskottsmajoritet och reservanter i finansutskottets betänkande nr 6. Arne Gadd framhöll också i sitt anförande att det råder enighet när det gäller bedömningen av den stora betydelse som den offentliga upphandlingen har för vår ekonomiska och industriella utveckling.

I reservation nr 1, som gäller yrkanden i motion 872 angående teknikupphandling, ligger formuleringarna så nära majoritetens skrivning att det är svårt att se vari skillnaderna består. Majoriteten vill inte förorda den ändring i upphandlingskungörelsen som föreslås i motionen, och vi yrkar därför avslag på denna.

I reservationen talar man visserligen om en ändring i kungörelsen som en tänkbar åtgärd bland flera andra. Men reservanterna anser den ändå inte vara så avgörande att de vill yrka bifall till motionen. De nöjer sig med ett tillkännagivande till regeringen. Det reservanterna vill förorda i detta tillkännagivande är bl. a. att åtgärderna "kan vara av den typ som STU och RRV redovisar i sina yttranden".

Detta är ju också vad utskottsmajoriteten förordar. Vi pekar på att styrelsen för teknisk utveckling nämner en rad insatser som styrelsen kan och

bör göra för att stimulera teknikupphandlingen. Vi nämner också riksrevisionsverkets åtgärder i form av information och utbildning, juridiskt och tekniskt expertstöd och stöd för ekonomiskt risktagande. Sedan säger vi "att det i första hand är med sådana åtgärder som motionärernas syfte bör främjas". I vad gäller STU:s och riksrevisionsverkets uppgifter och insatser föreligger alltså samstämmighet mellan utskottsmajoritet och reservanter. Det betyder att hela utskottet har en positiv syn på önskemålen i motionen.

Det tillkännagivande till regeringen som reservanterna vill ha skulle till väsentlig del bli en redovisning av vad två myndigheter – i detta fall STU och RRV – sagt om sin egen pågående verksamhet. Vi tycker inte att ett sådant tillkännagivande är särskilt meningsfullt.

Därutöver talar reservanterna om att särskilda direktiv skulle utfärdas till berörda myndigheter för att man därigenom skulle främja en samordnad teknikupphandling. Jag vill i det sammanhanget påminna om det förslag som industridepartementet för några veckor sedan överlämnade till kommunförbunden angående utvecklingsfonder för att främja teknikupphandling. Detaljerna är inte utformade, men syftet är klart angivet, nämligen att det skall vara en stimulans för svensk industri och att landsting och kommuner skall kunna få en hög kvalitet på sin utrustning.

De här frågorna ägnas alltså uppmärksamhet från regeringens sida, och därför tycker vi inte att det finns några bärande motiv för det tillkännagivande som förordas i reservation nr 1.

I reservation nr 2, som Bo Siegbahn nyss har talat om, vill utskottets moderata ledamöter, med bifall till trepartimotionen 1523 och med anledning av moderatmotionen 1793, att riksdagen skall göra ett tillkännagivande till regeringen.

I motionerna hävdas att huvudprincipen för kommunalt byggande där statsbidrag utgår skall vara att anbudsförfarande tillämpas vid upphandlingen. Jag vill här erinra om att finansutskottet tidigare uttalat sig för den principen vid den kommunala upphandlingen. Men vad motionärerna bakom motion 1523 därutöver önskar är att anbudsförfarande skall ställas som villkor för statsbidrag.

Utskottet pekar på två motiv för avslag på motionen.

För det första bör man av hänsyn till den kommunala självstyrelsen undvika tvingande statliga föreskrifter. Detta sägs också i de tilläggsdirektiv som regeringen i somras gav de utredningar som berör kommunerna och deras mellanhavanden med staten.

För det andra går vi ju numera i allt högre grad ifrån specialdestinerade bidrag till kommunerna, och därmed bortfaller möjligheterna att knyta villkor till enstaka kommunala byggnadsprojekt.

I reservationen säger utskottets moderata ledamöter att de helt instämmer i att man av hänsyn till den kommunala självstyrelsen skall undvika tvingande statliga föreskrifter.

Men i nästa mening påstår reservanterna att motionen 1523 berör någonting helt annat. Men så är ju inte fallet. Vad motionen syftar till är ju att

nya mer eller mindre tvingande regler skall uppställas för statsbidraget till kommunala byggen.

Vi är överens om huvudprincipen att upphandlingar skall ske affärsmässigt, vilket ofta innebär anbudsförfarande. Men den bedömningen måste rimligtvis ligga på kommunerna. Att statliga myndigheter skulle bättre än kommuner och landsting kunna avgöra om affärsmässighet tillämpas finner jag inte särskilt rimligt. Här tycker jag att moderaterna i statens händer vill lägga granskningsuppgifter som sannolikt kommer att bli de statliga myndigheterna övermäktiga. Att man, som reservanterna påstår och Bo Siegbahn nyss sade, skulle kunna klara detta utan ytterligare betungande byråkrati tror jag är ett önsketänkande. Jag förstår inte hur det skulle gå till. Reservanterna säger själva att många arbetsuppgifter billigast löses i egen regi. Skall statsbidragsbeviljande myndighet då i alla dessa fall avkräva kommunen en redogörelse för förfarandet och därefter göra något slags överbedömning av kommunens bedömning? Och vad skall då hända om bedömningarna leder till olika slutsatser?

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservation 2.

Vad slutligen gäller den socialdemokratiska reservationen 3, så är det närmast fråga om en tolkning och tillämpning av 1972 års riksdagsbeslut om den statliga städningen. Utskottet förordar ett tillkännagivande till regeringen med anledning av motion 1133. Jag vill gärna instämma i vad Arne Gadd sade i sitt anförande, nämligen att detta är en viktig verksamhet, eftersom det rör sig om så stora pengar – 750 milj. kr. – och 12 000 anställda. Men vi anser det vara olyckligt att 1972 års beslut i så hög grad tolkats som ett direkt krav på myndigheterna att bedriva städverksamheten i egen regi. Jag har svårt att förstå vad socialdemokraterna kan ha emot att man mer än hittills i de enskilda fallen prövar om man kan få fram en billigare städning.

Utskottsmajoriteten utesluter inte städning i egen regi. Vi pekar på omständigheter som kan göra den motiverad. Men vi tycker inte att det är bra att myndigheterna känner sig bundna till den formen, och det vill vi ge regeringen till känna.

Jag yrkar alltså avslag även på reservation 3.

Sammanfattningsvis innebär mitt anförande att jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 113 BO SIEGBAHN (m) replik:

Herr talman! Jag tror nog att Eric Enlund något har härdragit motion 1523. Det står inte, som Eric Enlund sade, att man skall ställa som villkor för statliga bidrag till kommunala investeringar att anbudsförfarande skall tillämpas. Det står: "Därför är det motiverat att regeringen utarbetar riktlinjer om hur huvudprincipen för upphandling skall förverkligas utan alltför betungande byråkratiska inslag." Det är precis det som vår reservation går ut på.

Vi vill alltså genom så specificerade statliga instruktioner som möjligt driva fram att kommunerna använder upphandling under de villkor som kan föreskrivas i de statliga riktlinjerna. Det är självklart att de riktlinjerna skall

skrivs med förstånd, och som det står i vår reservation skall det naturligtvis inte ske med en ökad byråkratisering. Men jag har svårt att se att det skulle behöva innebära en ökad byråkratisering. Om man t. ex. skall bygga en stor sopstation, för vilket ändamål statliga anslag i fortsättningen kan vara öronmärkta, bör man kunna säga att detta skall ske med anbudsförfarande i stället för i statlig regi. Det kan inte innebära någon ökad byråkratisering, utan bör snarast vara en hjälp för kommunen mot vissa grupper som till varje pris vill öka arbetet inom kommunalarbetarkåren utan att ta hänsyn till de ekonomiska villkoren.

Vi avser alltså inte att öka byråkratin och inte att minska kommunernas självbestämmanderätt.

Eric Enlund tror sig finna en brist på logik i vårt yttrande när vi säger att kommunerna naturligtvis skall ha självbestämmanderätt men att det samtidigt skall finnas en princip om anbudsförfarande vid statligt understödda projekt. Men det är ingen motsättning alls. Kommunerna har som alltid sin självbestämmanderätt beträffande vilka projekt man skall genomföra. Men har man bestämt sig för att genomföra ett projekt där man får statligt stöd, då skall man använda sig av ett upphandlingsförfarande enligt de riktlinjer som staten kan komma att dra upp.

Anf. 114 ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Hur den statliga kontrollen av den kommunala byggnadsverksamheten med de här villkoren skulle kunna byggas ut utan en ökad byråkratisering – oavsett hur bestämmelserna utformas – har jag mycket svårt att se. Och vad skulle hända, Bo Siegbahn, om statliga myndigheter finner att kommunens bedömning av vilken regiform som skall väljas inte varit den riktiga? Vad skall då inträffa?

Har man under några decennier varit verksam inom kommun och landsting, låter man sig inte så lätt övertygas om att det skulle vara till fördel med ytterligare övervakning från statens sida över landsting och kommuner.

Anf. 115 BO SIEGBAHN (m) replik:

Herr talman! Jag ber att få påpeka att det i utskottets yttrande sägs att staten alltid har ett ansvar för sina bidrag. Ett visst ansvar kommer alltså alltid att åvila staten. Och jag kan inte förstå att det hela skulle kompliceras, om det fanns en allmän regel med det innehåll som jag nyss skisserat: att statliga bidrag skall följas av ett anbudsförfarande. Staten kan aldrig frånsäga sig ett ansvar för en viss kontroll av hur dess egna medel används.

Anf. 116 ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker nog ändå, Bo Siegbahn, att förslaget tyder på misstro mot kommunernas förmåga att själva bedöma vad som är den riktigaste regiformen vid olika byggnadsprojekt.

Vi menar att bedömningen av vilken regiform som är lämpligast i huvudsak måste ligga hos kommunerna och landstingen. Och hur den överprövning

som det väl ändå blir fråga om – om det skall vara någon mening med det yrkande som Bo Siegbahn för fram – skall utformas utan att man får dels nya byråkratiska turer mellan kommunen och staten, dels en utökad övervakning av den kommunala verksamheten, vilket vi inte vill ha, det har Bo Siegbahn inte klarat ut.

Utskottsmajoriteten delar inte misstron mot kommuner och landsting, utan anser att det är kommunerna och landstingen själva som gör de bästa bedömningarna.

Anf. 117 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! I motion 499 av Arne Fransson m. fl. tar man upp en mycket viktig fråga som gäller upphandlingskungörelsen. Man säger i motionen:

”Det är angeläget att samhällsekonomiska och sociala faktorer vägs in i upphandlingskungörelsen. Kommunal, landstingskommunal eller statlig upphandling bör på detta sätt ingå som ett viktigt led i en solidarisk regionalpolitik. Detta skulle skapa ökade förutsättningar för sysselsättning i regioner som har svårigheter att upprätthålla sysselsättningen. De farhågor som framkommit om att en ändring i systemet skulle leda till svårigheter att bedriva ett rationellt upphandlingsförfarande bedömer vi som överdrivna.

För att kunna göra andra än strikt affärsmässiga bedömningar vid offentlig upphandling krävs en ändring av nu gällande upphandlingskungörelse. Frågan bör därför bli föremål för lämplig utredning.”

Upphandlingskungörelsen är i frågasatt nu, när vi i vårt land drabbas av en allt större arbetslöshet och har mycket stora regionalpolitiska problem som en följd av att allt fler jobb försvinner.

Här i riksdagen har den statliga upphandlingen blivit föremål för flera interpellationer och frågor.

Det gäller försvarets beslut att inhandla ett radarsystem från ITT i USA, trots att kompetensen finns inom landet, hos L M Ericsson.

Det gäller Vattenfalls inköp av transformatorer till kärnkraftverken vid Forsmark och Oskarshamn från Westinghouse i USA, trots att ASEA är utmärkt lämpat för leverans av dessa transformatorer.

Det gäller SJ:s inköp av lastpallar, där andelen svenska leveranser minskar till förmån för beställningar utomlands.

Säkerligen, herr talman, finns det mängder av liknande exempel, förutom dessa stora affärer som nu väckt en viss uppmärksamhet.

Upphandlingskungörelsen ger regeringen möjlighet att gå in i upphandlingen om det är av försvars-, sysselsättnings- eller försörjningsberedskaps-skäl. Med tanke på denna formulering i kungörelsen kunde man kanske tro att allt nu är frid och fröjd, men det är inte så. Regeln är att regeringen inte bryr sig om just dessa sysselsättningsskäl, och mot bakgrund av den nyssnämnda radaraffären knappast heller bryr sig så mycket om försvarsskäl.

Upphandlingsreglementet för kommuner och landsting har samma sakliga innebörd som de statliga riktlinjerna för upphandling. Som det nu är kan följande situation uppkomma. Ett landsting som intensivt arbetar för att

rädda sysselsättning i sin region är på grund av nu gällande upphandlingsregler förhindrad att genom exempelvis köp av för landstingets verksamhet nödvändiga textilier samtidigt stödja en i regionen sviktande tekoindustri. Man måste då hålla i minnet att genom ett sådant köp betydande regionalpolitiska satsningar kan undvikas och att en besparing alltså kan ske.

Ytterligare exempel: Om en skyddad verkstad i Vilhelmina tillverkar sängar, fullt jämförbara med sängar från utlandet, får inte landstinget med nu gällande regler köpa dessa sängar om de skulle råka vara något dyrare. I detta fall gäller det dessutom stöd genom köp till en verksamhet – skyddat arbete eller arbetsvård – som ligger landstingets egen målsättning mycket nära.

Frågan om offentlig upphandling hänger f. ö. mycket nära samman med att skaffa svensk industri kompetens. Då kommer jag in på det som helt riktigt har framhållits i motion 872 av Mats Hellström m. fl. Tag som exempel den ofta omskrivna motorvagn Y 1 som SJ köpte från Fiatverken i Italien. Ett av skälen till denna misslyckade upphandling uppgavs av beställaren vara "att inget svenskt företag hade erforderlig kompetens för denna tillverkning". Tidigare hade tillverkare av rälsgående dieselmotorvagnar funnits i landet. Men – och här kommer en viktig synpunkt – då inga nya vagnar beställts av SJ på flera decennier skulle det inte vara märkligt om kunnande och kompetens för dessa specialfordon uttunnats i landet.

I morgon är det torsdag. Då ställs frågan åter på sin spets vid Göteborgs spårvägar. Man behöver nya spårvagnar till ett antal av 80. Dessa vagnar kostar mellan fyra och fem miljoner kronor per styck. ASEA i Västerås tävlar nu med två utländska tillverkare, det finska Valmet och det västtyska Düwag. Ordföranden i verkstadsklubben på ASEA har uttalat sig för pressen och sagt att man behöver få den här beställningen till ASEA för sysselsättningens skull. Men det finns ännu ett viktigt skäl, säger han. Får man inte göra några spårvagnar åt det egna landet är det svårt att sälja några utomlands också. Därför är den här beställningen av väldig betydelse för hela den framtida spårvagnsproduktionen på ASEA.

Det finns en rad exempel på att upphandlingen spelar en avgörande roll just för svensk kompetens och industriell utveckling, och Arne Gadd nämnde här exempel som jag gärna vill understryka. Det gäller utvecklingen i fråga om överföring av högspänd likström, utvecklingen av annan materiel för eldistribution och utvecklingen av den moderna teletekniken liksom lok- och järnvägsteknik främst på elmotorsidan. Tecken tyder nu också på att just sociala behov, samhälleliga behov, dvs. teknik för energi, för miljövård, för trafiksystem osv., blir en framtidssektor. Det är därför angeläget att man i den offentliga upphandlingen får möjlighet att ta till vara dessa möjligheter mer offensivt, dvs. att stimulera fram innovationer och utveckling av produkter för denna framtidssektor.

Mot den här bakgrunden är det angeläget att se över hela upphandlingskungörelsen, och vi tycker att man kan göra det genom att stödja motion nr 499. Vi kommer också från vpk-gruppens sida att rösta för reservationerna 1 och 3.

En översyn – det står i motionen att frågan bör bli föremål för lämplig utredning – är ju inget ställningstagande som binder riksdagen för en viss inriktning. Det är bara så att man är medveten om att det finns en problematik som man behöver se på, här finns det någonting intressant som blir mer och mer aktuellt för svenskt näringsliv och svenskt samhällsliv. Man kan då genom en utredning lägga fram fakta för och emot en förändring av upphandlingskungörelsen i den riktning som här har krävts.

Utskottet avvisar motionen med de vanliga argumenten som används när dessa frågor diskuteras. Man vill inte vara med på en rejäl utvärdering av hur det skulle kunna bli om man gjorde en ändring.

Herr talman! Det finns många och tunga skäl för en förändring. Därför menar vi att det är på sin plats med en utredning av förhållandena.

Jag yrkar alltså bifall till motion nr 499, och vpk kommer som sagt att rösta för reservationerna 1 och 3.

Anf. 118 MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! När det gäller teknikupphandlingen, som behandlas i motion 872, finns det i och för sig allmänt vänliga ordalag i den borgerliga majoritetens skrivning, men när man kommer till förslagen är man ändå negativ. Egentligen uppfattar jag den borgerliga majoritetens skrivning snarast som mer restriktiv än industriministerns uttalanden under senare tid, och jag är förvånad över att centerpartisterna har anslutit sig till en så restriktiv skrivning. Jag anser att den skär emot de litet mer positiva inlägg som industriministern gjort i de diskussioner han tagit upp nyligen.

När man säger att det inte finns något hinder i upphandlingsförordningen för teknikupphandling, så är ändå verkligheten sådan – och det tror jag att många av dem som debatterat den här frågan är överens om – att olika myndigheter och kommuner och landsting, som ju indirekt berörs, känner osäkerhet om i vilken utsträckning man skall gå in på teknikupphandling, bl. a. med hänvisning till upphandlingsförordningen. Som också styrelsen för teknisk utveckling, STU, understryker behövs det signaler från statsmakterna för att myndigheterna på ett mer aktivt sätt skall göra det som vi tycks vara helt överens om, nämligen bedriva ett mycket mer intensivt teknikupphandlingsarbete.

STU uttalar att det finns formella möjligheter härvidlag men skriver i sitt remissyttrande över motionen: "Emellertid saknas rekommendationer och anvisningar som stimulerar och anmodar myndigheter att genomföra teknikupphandling vid viktigare upphandlingar och att lägga upp anskaffningsplaneringen så att teknikupphandlingen får en förbättrad chans mot upphandling av befintliga produkter på marknaden som annars vanligen äger rum.

Det är svårt att i förväg förutse vilka effekter en särskild 'teknikupphandlingsanmodan' spontant skulle få på upphandlingsverksamheten. STU bedömer att enbart förekomsten av en sådan paragraf i förordningen sannolikt kommer att åstadkomma en förändring av myndigheternas anskaffningsplanering så att teknikupphandling underlättas."

Jag menar att den signal som STU anser nödvändig är precis det som också motionen avser. Det här är ingalunda lätta frågor. Vid en myndighet, i en kommun eller ett landsting står man kanske inför valet att antingen köpa en produkt som finns eller att tillsammans med ett företag bedriva ett utvecklingsarbete som leder fram till en ny produkt, som kanske är bättre än tidigare produkter, som kanske förbättrar den svenska tekniska kompetensen och som kanske kan bli föremål för export. Men det här är inte lätt att göra på egen hand om man är osäker vad gäller statsmakternas signaler. – Jag återkommer till den andra viktiga frågan, som gäller de ekonomiska möjligheterna att realisera projekt av det här slaget. Det är ju också fråga om ett risktagande.

Det är alltså synd att den borgerliga majoriteten är så passiv. Detta är, menar jag, en praktisk form av näringspolitik, som det egentligen inte borde råda så stora ideologiska meningsskiljaktigheter om – i varje fall inte för dem som anser att den offentliga sektorn i Sverige är väsentlig, att den har en kompetens och att mycket av det som finns i vår offentliga sektor också ur ekonomisk synpunkt är att betrakta som referensanläggningar vid försäljning och vid export.

Jag tycker att den passivitet som den borgerliga majoritetens slutsats är ett tecken på är beklaglig, särskilt mot bakgrund av att så mycket har misslyckats i de borgerliga försöken att skapa ökade investeringar, ett förbättrat investeringsklimat, en förbättrad investeringsvilja och en förbättrad teknikutveckling i Sverige. I ett läge där investeringar och teknisk utveckling går bakåt borde man rimligen ta tag i den här möjligheten att bedriva näringspolitik av praktiskt slag. Det handlar ju om att den offentliga sektorn, genom att direkt skapa efterfrågan, stimulerar en teknisk utveckling. Det är kanske den mest praktiska formen av näringspolitik. Som Arne Gadd också underströk har den mycket stor ekonomisk betydelse.

I motionen tas också upp, även om det inte är föremål för omröstning i dag – kommuners och landstings möjligheter. Mycket av teknikupphandlingen måste starta med utgångspunkt i en värdering rent praktiskt av den egna verksamheten ute i kommuner och landsting. Det må gälla kollektivtrafik, hälso- och sjukvård eller annat. Det talas i motionen också om behov av att skapa riskfonder genom vilka man, i samarbete med Kommunförbundet och Landstingsförbundet, kan finansiera en del av överkostnaderna. Sådana fonder kan alltså stå för en del av den ekonomiska risken, som utan tvivel är en av de saker som självfallet kan hämma intresset för teknikupphandling. STU står för en hel del sådant ekonomiskt risktagande i samarbete med myndigheter och även med kommuner och landsting. Det är bra att regeringen, sedan den här motionen väcktes, också har gått in i diskussioner med Kommunförbundet och Landstingsförbundet om upprättande av sådana här riskfonder.

Jag sade att den här frågan inte borde vara så kontroversiell som den borgerliga majoriteten gör den till. Sverige är ingalunda främst när det gäller att stimulera teknikupphandling trots vår stora offentliga sektor. Det finns en rad exempel från andra länder. Det finns bl. a. undersökningar som visar, att

i Sverige har mycket få av de nya småföretagen som vi brukar kalla innovationsföretag – företag som har startat med en ny teknisk idé – hjälpts fram genom offentliga beställningar, medan motsatsen är fallet i Förenta staterna. Där har, enligt vissa bedömningar, en majoritet av nya små innovationsföretag kommit till stånd bl. a. genom teknikupphandling i offentliga organ. Och det är icke enbart fråga om militära beställningar, utan det är också i stor utsträckning civila beställningar. Detta visar att vi i dagens läge ingalunda ligger främst på det här området, trots att vi har en stor kompetens i vår offentliga sektor. Det borde leda oss till att, såsom Arne Gadd föreslog, stödja den socialdemokratiska reservationen 1, som är fogad till det här betänkandet.

Anf. 119 ERIC ENLUND (fp):

Herr talman! Mats Hellström försöker teckna bilden av stora motsättning-
ar mellan å ena sidan utskottsmajoriteten och å andra sidan Mats Hellström
själv och de socialdemokratiska reservanterna. Jag tycker inte det är
riktigt.

Vi är helt eniga om den stora betydelse som den offentliga upphandlingen
har när det gäller många högtekniska produkter. Jag kan nämna värmetek-
nik, broar, snabbtåg, flygplan, mikroelektronik och gasledningar.

Mats Hellström menar uppenbarligen att upphandlingsförordningen är för
trång för att man skall kunna tillgodose de samlade samhällsekonomiska
effekterna. Gentemot det kan dock invändas vad riksrevisionsverket säger i
sitt yttrande över motion 872.

Verket säger att det är angeläget att teknikupphandlingen inom den
offentliga sektorn stimuleras, och på den punkten är vi helt eniga. Men RRV
säger också att detta kan ske inom ramen för gällande upphandlingsreg-
ler.

Man säger vidare att konkurrensmöjligheterna skall utnyttjas och att
affärsmässighet skall iakttas. RRV har också en definition av begreppet
affärsmässighet som inte får tappas bort. Anskaffningen, säger man, skall
vara "så ekonomisk och ändamålsenlig som möjligt för *myndigheten*".
Därvid får "avväganden mellan investerings- och driftskostnader en stor
tyngd".

Det är alltså viktigt att samhällets verkliga behov av en speciell utrustning
ändå får vara styrande för upphandlingen och att detta behov vägs mot
önskemålet att upphandlingen också skall främja utvecklingen av en ny
teknik.

Sammantaget, Mats Hellström, är det inte några stora skillnader mellan
våra bedömningar. Det är bara det att vi inte tycker att det är nödvändigt med
ett tillkännagivande till regeringen, i synnerhet inte mot bakgrund av det som
har hänt efter det att Mats Hellström väckte sin motion.

Anf. 120 MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Eric Enlund hänvisade till riksrevisionsverkets remissvar. Jag vill bara tillägga att verket också säger: "RRV:s uppfattning avser upphandlingsreglernas principer men inte alltid myndigheternas praxis."

Jag tror – jag vill upprepa det – att det är väl känt för dem som sysslat med teknikupphandling eller deltagit i diskussionen i kommuner, landsting och på myndigheter, att man hos många myndigheter känner en stor osäkerhet om vilka riktlinjer som gäller, mot bakgrund av hur upphandlingsförordningen uppfattas.

Det var också bakgrunden till att STU menade att man bör komplettera upphandlingsförordningen på den här punkten.

Jag tycker att detta borde vara okontroversiellt, särskilt som vi tycks vara överens om att vi nu skall försöka ta ett kliv så att vi får till stånd mer av systematisk teknikupphandling. Det borde då vara särskilt angeläget för statsmakterna att också ge en signal till myndigheter, kommuner och landsting om detta.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1*Mom. 1*

Utskottets hemställan bifölls med 288 röster mot 25 för motion 1980/81:499 av Arne Fransson m. fl. (Se dock mom. 2!)

Mom. 2 (teknikupphandling)

Vid votering genom rösträkning avgavs 157 röster för utskottets hemställan och 157 röster för reservation 1 av Arne Gadd m. fl.

Kammaren beslöt med 157 röster att punkt 1 i sin helhet skulle återförvisas till utskottet. 157 röster avgavs för att mom. 2 skulle avgöras omedelbart genom lottning.

Punkt 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 3*Mom. 1 och 2*

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (riktlinjer om anbudskonkurrens vid kommunalt byggande)

Utskottets hemställan bifölls med 247 röster mot 68 för reservation 2 av Bo Siegbahn m. fl.

Mom. 4 (förändring av organisationen av den statliga städverksamheten)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservation 3 av Arne Gadd m. fl.

21 § Föredrogs

Finansutskottets betänkanden

1981/82:7 om redovisning av protektionistiska åtgärders konsekvenser

1981/82:8 om översyn av det statliga företagsstödet

Vad utskottet hemställt bifölles.

22 § Ett ändrat skatte- och bidragssystem

Föredrogs finansutskottets betänkande 1981/82:9 om ett ändrat skatte- och bidragssystem.

Anf. 121 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Jag skall mycket kort kommentera finansutskottets behandling av min motion 1980/81:1130. Det är mycket positivt att ett helt enigt utskott delar min principiella uppfattning att åtgärder i syfte att styra in den svenska ekonomin på rätt kurs är nödvändiga. Utskottet har också i huvudsak ställt sig bakom de målsättningar som jag redovisar i motionen, såsom:

”– Genom arbete och sparsamhet skall var och en kunna positivt påverka sin ekonomi. (Det får inte förbli så att den late kan bli rik, medan den flitige förblir fattig.)

– Improduktiva investeringar (guld, frimärken, konst osv.) skall inte vara mer lönsamma än produktiva investeringar eller bank- och aktiesparande.

– Den direkta inkomstskatten och därmed marginalskatten skall sänkas till högst 50 % för medelinkomsttagaren – – –.

– De skatteomläggningar som måste göras skall främja en samhällsekonomiskt vettig produktion och konsumtion samt utformas så att man bibehåller och förbättrar en socialt medveten resursfördelning.”

Man har ställt sig bakom detta genom att redovisa en rad åtgärder som redan har vidtagits, t. ex. den skattereform som socialdemokraterna, folkpartiet och centern har föreslagit. Man tar också upp regeringens förslag om ändringar i sjukförsäkringen, vilket också är ett förslag i min motion. Man redovisar pågående utredning om bostadssubventioneringen. Min förhoppning är bara att de styrmoment som redovisas i motionen så småningom också kommer till uttryck i utredningens resultat.

När det gäller schabloniseringen av reseavdragen finns det däremot tyvärr ingen överensstämmelse mellan min motion och den hittills vidtagna åtgärden, som går ut på att begränsa avdragsrätten. I detta ligger inte den positiva styreffekt som åsyftas i motionen: styreffekten mot ett effektivare

nyttjande av bilen, mera samåkande, ett främjande av kollektiv trafik osv.

Jag kan klart konstatera att utskottet i allt väsentligt har ställt sig bakom motionen. men man har med hänvisning till vad som redan gjorts inte ansett att man i avvaktan på de utredningar som pågår kan göra något mer just nu, och därmed har utskottet i vanlig ordning avstyrkt motionen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

23 § Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1981/82:10 om det statliga redovisningssystemet (förs. 1980/81:16)

Utskottets hemställan bifölles.

24 § Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1981/82:11 med anledning av riksdagens revisorers verksamhetsberättelse för första halvåret 1981 (redog. 1981/82:2)

Lades till handlingarna.

25 § Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1981/82:12 om fortsatt giltighet av lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel (prop. 1981/82:42)

Utskottets hemställan bifölles.

26 § Inrättande av en fond för utgivningen av Allan Petterssons musik

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1981/82:13 om inrättande av en fond för utgivningen av Allan Petterssons musik.

Anf. 122 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Den 10 januari 1980 väckte jag en motion med syfte att främja utgivningen av Allan Petterssons musik, men avsikten var också att rikta uppmärksamheten på en av vår tids största symfoniker.

Det är svårt att kortfattat beskriva denne solitär i svensk musik, som vid midsommar 1980 lämnade den synliga delen av vår tillvaro. Jag skall därför citera en erfaren musikrecensent, som enligt min mening gjort en träffande beskrivning:

Nr 47

Onsdagen den
9 december 1981

*Inrättande av en
fond för utgiv-
ningen av Allan
Petterssons musik*

Onsdagen den
9 december 1981

*Inrättande av en
fond för utgiv-
ningen av Allan
Petterssons musik*

”Mitt i all optimism, framstegstro och tillfredsställda krav på årliga standardökningar dök Allan Pettersson upp på arenan vid mitten av 60-talet. Hans musik gick stick i stäv, för i den låg livsångesten naken och den uttryckte sympati med de utslagna. Han blev ett oroselement i vårt välståndssamhälle, för han sa oss något om självdestruktion. Somliga lyssnade och blev gripna, andra ville inte höra på det örat, och i mitten av 70-talet blev det fight kring Allan Pettersson.

I efterhand undrar man om inte grälet mer än att bara gälla för eller emot Pettersson, hade att göra med hur man ställde sig till en döende livsstil som var på väg att förtära sig själv genom sitt resursslöseri och sin liknöjdhet. Slutet av 70-talet kom och vi fick dämpa både våra förhoppningar och vår rumstemperatur. Petterssons musik fick ruskig aktualitet och han har nu intagit sin plats som en av vår tids intressantaste symfoniskrivande tonsättare...”

Och så torde det förhålla sig. Gustav Mahler sa på sin tid: ”Min tid kommer.” Och han fick rätt. Allan Pettersson, som föddes samma år som Mahler gick ur tiden, 1911, har sagt något liknande.

Under många år har intresset för denna storhet i svenskt musikliv varit svagt utvecklat. Många utmärkelser har genom åren gått Allan Pettersson förbi. Ansträngningarna för uppspelningar i radio och på konsertestrader har varit blygsamma. Det råder inget tvivel om att det svenska musiklivet – även om vissa insatser gjorts genom åren – kunde ha visat ett mera adekvat intresse för tonsättarens produktion. Många verk är fortfarande outgivna på fonogram eller opublicerade i tryck. Endast en av de 15 symfonierna, nr 7, föreligger i tryck.

Emellertid har framstående musikrecensenter på ett tidigt stadium upptäckt Petterssons storhet, och på mångahanda sätt uttryckt sin uppskattning över hans skaparkraft, bland dem Leif Aare, Åke Brandel, Alf Thoor, Carl Tillius och Carl-Gunnar Åhlén. Ett särskilt erkännande ska ges till Sigvard Hammar, som på senare tid har gjort många utmärkta radio- och TV-program om Pettersson.

Med tiden har så intresset ökat för Petterssons musik – inte minst i England och i USA. Och just nu upplever vi en verklig hausse.

Allan Pettersson har ett tonspråk som ingen kan lyssna till oberörd. I sin musik går han kallsinnigt förbi fåfänglighetens verk i den säkra förvisningen att man en gång kommer att uppskatta hans arbete efter sitt rätta värde. Därför engagerar han en publik långt utanför den som vanligen intresserar sig för konstmusiken.

Carl-Gunnar Åhlén skriver i en nekrolog i Årsboken Anno 80 följande:

”Trots att Allan Pettersson aldrig eftersträvade popularitet utan ständigt vänder taggarna utåt, nådde hans musik en publikskara, som är få nutida seriösa komponister förunnad. Det bör inte förnekas, att åtskilliga av det officiella musiklivets insatser för hans person och verk i grund och botten var uttryck för dåligt samvete. Men de reaktioner, som de f. n. sju symfonierna på skiva givit upphov till utomlands, tyder på att musiken äger universella

kvaliteter och är på väg att införlivas med den internationella repertoaren.”

Det är också glädjande att konstatera att Allan Pettersson under sitt sista levnadsår fick motta en statlig utmärkelse. Regeringen beslöt strax före årsskiftet 1979/80 att tillerkänna Allan Pettersson professors namn, heder och värdighet – i likhet med vad som tidigare förunnats andra stora personligheter i svenskt kulturliv.

I min motion, som nu behandlas av kammaren, ansåg jag dock att statsmakterna skulle gå ett steg längre, nämligen ta initiativ till att säkerställa den *framtida* förvaltningen av de kulturella värden som Allan Pettersson skapat och svara för att kommande generationer lättare kan ta del av dessa tillgångar. För ändamålet kunde – i likhet med vad som tidigare åstadkommits för en annan svensk tonsättare, Franz Berwald – en fond instiftas.

Utanför riksdagen blev min motion uppmärksammas långt över förväntan. Jag har sedan den blev känd mött många människor som har kommenterat mitt initiativ i mycket positiv riktning. Jag tror att det sammanhänger med det ökande allmänna intresset för Petterssons musik, dvs. att mitt initiativ låg rätt i tiden. Inte minst utomlands har intresset för Petterssons musik vuxit enormt. Jag har också distribuerat kopior av motionen till många intresserade.

Jag vill i sammanhanget uttrycka min tacksamhet till kulturutskottets presidium och utskottets kanslichef, som genom ett flertal personliga kontakter med mig har låtit orientera sig om de iakttagelser som jag har gjort. Jag är också glad och tacksam över de positiva uttalanden och de instämmanden i mitt syfte med motionen som kulturutskottet har gjort i det betänkande som kammaren nu behandlar.

Till skillnad från den tidpunkt då motionen väcktes, finns det numera förutsättningar för att mitt syfte kommer att tillgodoses genom privata initiativ, och följdriktigt kan utskottet konstatera att något riksdagens initiativ inte längre erfordras. Jag har därför, herr talman, inget annat yrkande än utskottets. Motionen kommer således att få åsyftad verkan, fast på ett annat sätt än jag ursprungligen avsåg.

Jag kan också upplysa kammaren om att en stiftelse för utgivningen av Allan Petterssons musik nyligen har bildats i Tyskland nämligen ”Allan Pettersson Interesse-Gemeinschaft” i München. Ibland kan det förefalla som om utlandet först måste upptäcka våra storheter, innan vi själva ser dem.

Engen svensk har skrivit så många och så stora och betydelsefulla symfonier som just Allan Pettersson. I Allan Petterssons kvarlåtenskap finns bl. a. två symfonier, nr 14 och 15, samt ett symfoniskt verk med solistisk saxofon. Nr 14, som är ett beställningsverk för Konserthusstiftelsen här i Stockholm, fick sitt uruppförande alldeles nyligen, nämligen den 26 november i år. Det skedde under ledning av dirigenten Sergiu Comissiona. Efter konserten denna kväll fick jag förmånen att samtala med Comissiona. Han berättade hänfört om det storslagna mottagande som Allan Petterssons musik hade fått i USA. Och nu är, berättade Comissiona, flera turnéer planerade både i USA

Onsdagen den
9 december 1981

*Inrättande av en
fond för utgiv-
ningen av Allan
Petterssons musik*

och i flera europeiska länder, varvid ett flertal verk ur Allan Petterssons produktion kommer att uppföras.

Säkerligen kommer även den 14:de symfonin att finnas med. Den fick efter uruppförandet mycket fin kritik. Petterssonkännaren Leif Aare skrev i Dagens Nyheter dagen efter uruppförandet följande:

”50 minuter tar den ensatsiga symfonin som under Comissionas magnifika, heta och virtuosa ledning växte till ett av de stora monumenten i svensk 1900-talsmusik.”

Aare skriver också att symfonin blev en stor överraskning. Om inte de följande verken, fortsätter han, kommer som en dementi, markerar nr 14 en häpnadsväckande förändring. Leif Aare framhåller också att detta inte är musik om outhärdligt lidande, inte om uppgivenhet och nollpunkt. Slutet handlar inte om resignation, utan om triumf och glans! heter det. Aare tillägger: ”Den verkar vara komponerad av en människa som befriat sig från livets hårda och destruktiva präglning.”

Och det förefaller, herr talman, vara ett konsekvent steg i den symfonycykel – denna vandring genom mörkrets rymder till ljuset på andra sidan – som Pettersson byggt upp och som antytts i slutet av tidigare symfonier. Redan för 20 år sedan skrev Expressens musikkritiker Alf Thoor: ”Han är unik i vår musikkultur. Tar vi vara på honom som vi borde?” Och Alf Thoor, som jag avslutningsvis ännu en gång skall citera för att låta detta anförande klinga ut i en hyllning till Allan Petterssons minne, återgav i en recension följande visionära beskrivning av den yttersta framtiden: det lysande krön som symfonikern Pettersson gradvis har kämpat sig fram emot i sin symfoniska cykel för att också vi skall upptäcka vägen till ljusets hemland och själens hemort:

”Och till sist, den allra sista
minuten, kommer något av det mest gripande
i musiken.

Ljuset öppnar sig, ett himlaljus,
rent och bländande, i dur,
i milda klara klanger
som är som en sommaräng
eller som en havsstrand
i livets morgon.”

Ske alltså!

I detta anförande instämde Bertil Danielsson, Rolf Clarkson, Erik Hovhammar och Ewy Möller (alla m).

Anf. 123 KARL-ERIC NORRBY (c):

Herr talman! En lång och välskriven motion har fått, kan det tyckas, ett mycket kort svar i det betänkande som vi nu behandlar, nämligen kulturutskottets betänkande nr 13. Anledningen är den som motionären här

har beskrivit, nämligen att frågan under ärendets gång fått en lösning som – det konstaterar utskottet – mer eller mindre täcker vad motionären har krävt.

Jag vill här inför kammaren bara vidimera att utskottet delar motionärens uppfattning om vikten av att de verk som Allan Pettersson skapat bevaras och görs tillgängliga för kommande generationer, vilket utskottet framhåller i betänkandet. Motionären har föreslagit bildandet av en fond, och en sådan skulle, säger utskottet, ”på ett värdefullt sätt kunna sprida kännedom om Allan Petterssons musik”.

Herr talman! Jag vill till detta foga att Sten Svensson inte bara skrivit den här motionen utan också, vad jag har mig bekant, aktivt verkat för att frågan har fått den här nämnda lösningen. För detta tycker jag att Sten Svensson skall ha beröm.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

27 § Anf. 124 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista uppförs civilutskottets betänkande 8, näringsutskottets betänkande 13 och jordbruksutskottets betänkande 16 i nu angiven ordning främst samt socialförsäkringsutskottets betänkande 6 närmast efter skatteutskottets betänkande 20.

28 § Kammaren åtskildes kl. 20.54.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 47

Onsdagen den
9 december 1981

*Inrättande av en
fond för utgiv-
ningen av Allan
Petterssons musik*